

DEMOKRATIZACIJA PORODIČNOG PRAVA

Dr. sc. Boris Krešić, docent
Pravni fakultet Univerziteta u Tuzli

Edisa Softić, bachelor prava
Pravni fakultet Univerziteta u Tuzli
Student drugog ciklusa studija

SAŽETAK

Porodica kao ljudska zajednica nije statična u vremenu i prostoru, već predstavlja izraz čovjekovih sposobnosti i odnosa koje ljudska civilizacija stvara. Donošenjem Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda težište pravne zaštite pomjera se od porodice prema individui, odnosno pojedincu u porodici.

Demokratizacija kao pravni fenomen se može pratiti kroz individualizaciju učesnika odnosa, kroz sporazumno uređivanje unutrašnjih odnosa i razrješavanje konflikta, ali i prije svega, kroz uspostavljanje dva oblika ravnopravnosti i to ravnopravnosti polova (ravnopravnost muža i žene i oca i majke, tako da se više ne govori o mužu i ženi već o supružnicima, a ne govori se niti o ocu i majci već o roditeljima), i ravnopravnosti djece (odnosi se na izjednačavanje djece bez obzira na njihovo porijeklo, tako da se više ne govori o bračnom i vanbračnom statusu).

Ključne riječi: *porodično pravo, demokratizacija porodičnog prava*

UVOD

Porodica je bila i ostala sastavni dio društva i mijenjala se zajedno s njim, i to po zakonima koji su određivali i određuju njen razvoj. Sve promjene koje su se dešavale i koje se dešavaju u društvu, odražavaju se i na porodicu, tako da se pojam današnje porodice bitno razlikuje od pojma porodice koja je postojala ranije. Promjena strukture porodice danas je rezultat prije svega promjena u sferi proizvodnje, tehničko - tehnološkom napretku, demografskoj strukturi stanovništva, promjeni u organizaciji i funkcijama društva, te promjeni industrijske proizvodnje koja je isključila porodicu iz proizvodne uloge, pa organizacija države ne zasniva se više na krvnom srodstvu, staleškim, plemenskim ili familijarnim obrascima. Država se danas organizuje na osnovama funkcionalnih potreba i interesa građana na određenoj teritoriji što vodi ka povećanju prava građana i ravnopravnijem odnosu članova porodice.

Historija porodičnog prava svakako nije i historija porodice.¹ Porodično pravo nije ono koje opisuje šta su porodice, već je to pravo koje utvrđuje određene vrijednosti norme, određene modele za koje društvo u datom trenutku smatra da jesu porodica, tako da ljudi u porodici, na kraju krajeva, sporazumno uređuju svoje odnose na način kako nalažu običajna i moralna pravila, a manje kako je propisano zakonom.² „Svrha norme je da postavi okvire, da dâ vrijednosti i repere u slučaju sankcionisanja, a ne da opisuje objekt na koji se odnosi. I ovo je vjerovatno razlog što današnje porodično pravo, odnosno, zakoni koji ga uređuju, uglavnom, ne sadrže definiciju porodice“.³ Međutim, iako današnji zakoni ne sadrže potpunu definiciju porodice, porodica se univerzalno može definisati kao osnovna društvena ćelija i kao jedna od najsloženijih, najstarijih i najtrajnijih društvenih grupa.⁴ Tako možemo reći da se pojam porodice kroz historiju mijenjao, u zavisnosti od sadržine, karaktera i strukture društvenih odnosa, kojima su

1 Ponjavić Z. O evoluciji porodičnog prava, Zbornik radova, Mostar, 2013, 13.

2 Ibid. str. 14.

3 Ibid.

4 Traljić N., Bubić S., (2007.), Bračno pravo, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 12.

se štitili interesi članova porodice kojima je potrebna pomoć i zaštita društva i države, pri čemu je porodica ostala važna društvena institucija, koja je imala, a i danas ima, veliku ulogu, u životu svakog pojedinca i veliku ulogu u svakom društvenom sistemu.

Promjene u strukturi i poimanju porodičnih odnosa, posljedica su brze i neprestane evolucije porodice kao jedinice društva, te razvijanja načela individualizma i liberalizma u ličnim odnosima pojedinaca u društvu. U modernom društvu stalno se dešavaju brojne i raznovrsne promjene, od kojih su neke vrlo značajne i pomalo neočekivane, ako ne u smislu njihovog sadržaja i posljedica, onda, svakako, u pogledu brzine nastupanja i razvoja događaja koji tome prethode, ili ih simultano prate. Ovakav trend nije zaobišao ni važne društvene i pravne ustanove kakva je porodica, odnosno brak. Od kraja XX. vijeka nastupile su radikalne promjene u odnosu društva i države prema ovim ustanovama, naročito u smislu napuštanja isključivosti tradicionalnog koncepta braka i porodice i uvođenja u pravni poredak novih oblika životnih zajednica. Širi okvir ovakvog razvoja događaja, u značajnom dijelu ima svoje izvorište u individualističkoj filozofiji i na njoj zasnovanoj afirmaciji individualnih prava i sloboda.

Društvo je preuzimanjem obaveza, koje su ranije bile u okviru porodice stvorilo prostor za integraciju porodice u širu zajednicu čime je porodica dovedena u zavisnost od društva i odnosa u društvu. Pojedinaac, je tako u okviru porodice, sve više izjavama svoje volje, kreirao svoje porodične odnose budući da je država, odnosno društvo prestalo da nameće poželjan porodični model. Ideje jednakosti i slobode su bile i ostale osnovni pokretači promjena, u kojima je individua (pojedinaac), a ne grupa (porodica) postao centar autonomnih odluka, a njegova individualna volja i ugovor, kao način regulisanja porodičnih odnosa, je bio rezultat donošenja i prihvatanja međunarodnih dokumenata, kojima se, uglavnom regulišu individualna prava.⁵ Tako je Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda⁶, posvećena pravima individue, uticala da se težište pravne zaštite cijele porodice pomjeri od porodice ka individui, odnosno pojedincu u porodici. Demokratizacija kao pravni fenomen se može pratiti kroz individualizaciju učesnika odnosa, kroz sporazumno

5 Ponjavić, Z., op. cit., 12.

6 Potpisana 04. novembra 1950. godine u Rimu

uređivanje unutrašnjih odnosa i razrješavanje konflikta, ali i prije svega, kroz uspostavljanje dva oblika ravnopravnosti i to ravnopravnosti polova (ravnopravnost muža i žene i oca i majke, tako da se više ne govori o mužu i ženi već o supružnicima, a ne govori se niti o ocu i majci već o roditeljima), i ravnopravnosti djece (odnosi se na izjednačavanje djece bez obzira na njihovo porijeklo, tako da se više ne govori o bračnoj i vanbračnoj djeci, već o djeci rođenoj u braku i van braka).⁷

1. RAZVOJ PORODIČNOG PRAVA KROZ HISTORIJU

Čovjekov put kroz historiju zapravo je put njegove porodice.⁸ Mnoge su se promjene dogodile u međuljudskim odnosima od prahistorije do danas, u društvenom, privrednom, kulturnom, političkom pogledu koje su duboko zadirale i u porodičnu stvarnost.⁹ Među raznim promjenama u historiji čovjeka, važno je napomenuti dva čovjekova pomaka u sposobnosti razvijanja vlastite okoline i sposobnosti ovladavanja sredstvima proizvodnje.¹⁰

Porodično pravo kroz historiju mijenjalo se u ovisnosti od sposobnosti čovjekovog razvijanja vlastite okoline i sposobnosti čovjeka da ovlada sredstvima proizvodnje. Tako možemo primijetiti da je nekada porodica bila presudno važna za organizaciju rada. Tamo gdje je za posao trebalo više od jednog pojedinca pojavljivala se cijela porodica. Nekada je porodica bila izvor društvenog statusa, jer su se životne šanse određivale krugom porodičnih srodnika i prijatelja. Isto tako porodica je nekada bila i izvor sigurnosti i garancija, da član porodice hendikepiran bolešću ili starošću, neće biti prepušten sudbini, isto tako molilo se zajedno, održavali su se običaji, vjerovalo se u iste stvari i jednako ocjenjivalo što je dobro, a što zlo, kao i to da je nekada „glava“ porodice svoj položaj gradila na autoritetu. U moderno doba/društvo¹¹ porodica nema više takvo obilježje, jer

7 Ponjavić Z., op. cit., 14.

8 Benveniste A., *Obitelj kroz povijest*, Časopis Bogoslovska smotra, Zagreb, 1972, 34.

9 Ibid. str. 36.

10 Ibid.

11 Moderno društvo je društvo u kojem su ljudi orijentirani na cilj, u kojem prevladava vrijednosna neutralnost i proračunatost, princip jednake primjene normi prema svima, princip postignuća. Vidi više: Petković S., Kre-

njen život karakterizira tolerancija prema različitim pogledima na svijet, svako je odgovoran za svoj uspjeh ili neuspjeh, status i bogatstvo, jednostavno nema nepremostivih prepreka koje ne bi mogao prevladati talent i sposobnost pojedinca. „glava“ porodice autoritet ne može izvoditi iz položaja već samo iz postignutog uspjeha, obzirom da mladi prema starima ne osjećaju poštovanja zbog godina, očekuje se da „glava“ porodice ili pojedinac - član porodice se sam brine za sigurnu i bezbrižnu starost.¹²

Preobražajem porodičnog prava, odnosno demokratizacijom porodičnog prava raspao se princip partijarhalne porodice (koja je priznavala red starosti, potiskivala samostalnost, jamčila sigurnost i toplinu zajednice), a nastao je princip u kojem je porodica postala oslobođena drugačijeg načina života¹³ (nestalo je iskustvo zajedničkog života porodice¹⁴ - od djece se očekuje da napuste roditeljski dom, raspala se zajednica imovine, umjesto oca porodice, šef postaje osoba koja dominira, umjesto porodičnog života, porodica stvorena vjenčanjem postaje važnija od porodice porijekla).¹⁵

2. DRUŠTVENE PROMJENE KAO UZROK JAČANJA INDIVIDUALNIH PRAVA

Porodica je oduvijek imala različite oblike, ali se sa demokratizacijom porodičnog prava oblik porodice od „trogeneracijske“ porodice (koji i danas postoji u većem broju zemalja) promijenio u „jednoroditeljske“ porodice¹⁶, (budući da se broj porodica uvećao)¹⁷, a u novije

gar J., (1994.), Pregled glavnih sistema socioloških teorija, Pravni fakultet, Zagreb.

12 Parsons T., Bales R. (1955.), Family Socialization and Interaction Processes, Free Press, 1955, str. 23.

13 Robert Marsh postavlja slične formulacije slijedeći W. J. Gooda. Usp. Marsh, R. (1964.), Comparative sociology, Harcourt, Brace & World, New York, 83.

14 Toffler A. (1975.), Spekulacije o budućem razvoju, Šok budućnosti, Rijeka, 192-209.

15 Kregar J. (1994.), Promjene u strukturi obiteljskih zajednica, Zagreb, 1994, 220.

16 Ponjavić Z., Zasnivanje monoparentalne porodice - pravo ili hendikep, Pravni život, 9/2001.

17 Janjić - Komar M., Porodica sa stanovišta prava, Pravni život, 7-8/1995, 70.

vrijeme postoje „prekomponovane“ porodice, (a to su porodice koje su sastavljene od muškarca i žene koji žive sa djecom koja nisu njihova zajednička). Većina ovih pojmova pripada ne - pravu, obzirom da nisu našli svoje mjesto u zakonima. Porodično pravo je postalo više pluralističko (zasnovao na postulatu neutralnosti i dezangažovanja zakona).¹⁸

Uzroci jačanja subjektivnih prava u porodičnom pravu su društvene promjene, koje su nastale promjenama nekih aspekta porodičnog života. Među značajnim društvenim promjenama koje su uzrokovale jačanje subjektivnih prava možemo istaći povećanje broja vanbračnih zajednica, smanjenje broja članova porodice, produženje životnog vijeka članova porodice, uvođenje instituta ravnopravnosti bračnih partnera, ravnopravno odlučivanje o podizanju djece, kao i donošenje međunarodnih konvencija i dokumenata, kojima se svakom pojedincu - članu porodice daje pravo da sve više autonomno izjavama svoje volje kreira svoje porodične odnose, budući da država ne nameće poželjan porodični model.

Evolucijom običaja i usvajanjem novih propisa na unutrašnjem i međunarodnom planu u mnogim zemljama je došlo do promjene normi koje su uređivale porodično pravo, tako da se više ne govori o tome kakva je struktura i društvena organizacija porodice, je li ona u skladu sa društvenim potrebama, već da li su individualna prava članova u porodici usklađena sa društvenim potrebama. Individui ili pojedincu se ne nameće porodični model koji bi bio poželjan sa stanovišta društvenih ciljeva, već mu se predlažu rješenja i mogućnosti izbora. Država više nema zadatak da štiti određen model porodice, onaj proizašao iz braka, ili bračno porijeklo djeteta, već da zaštiti individualne slobode. Tako dolazi da objektivni okvir porodičnog prava izmiče pred napadom subjektivnih prava i snagom individualne volje. Porodica je s toga sve manje sastavljena od roditelja i rođaka, a sve više od stranaka.¹⁹

Do donošenja međunarodnih konvencija i ugradnje tih konvencija u nacionalne zakone, države su u oblasti porodičnog prava ugradile veliki broj imperativnih normi, tako da je brak brojnošću

18 O neutralnosti, ambivalentnosti i realnosti kao karakteristikama porodičnog prava vidi više u: Glendon, M. A (1989.), *Transformation of Family Law*, The University of Chicago Press, Chicago,

19 Vidi šire: Ponjavić Z., *O evoluciji porodičnog prava*, 13.

normi i njihovim karakterom bio podignut gotovo na rang institucije. Supružnici su zaključujući brak, prihvatili status vjenčanih lica, bez mogućnosti da mu odrede sadržaj. Država se u takvim slučajevima naročito interesovala samo za odnose među supružnicima (funkcioniše li brak ili ne), a pri tome zapostavljala ostale porodične odnose. Uspostavom sporazuma, ugovora u porodičnom pravu kojim se regulišu porodični odnosi, porodica se sve više posmatra kao grupa lica koja žive jedno pored drugog, a sve manje kao zajednica sa sopstvenim interesima. Porodične norme koje su u pravilu bile imperativne prirode sve se više povlače pred rastućom autonomijom pojedinaca, njegovim slobodama i pravima, odnosno intimnom porodičnom pravu.²⁰ Jačanjem značaja individualne volje u oblasti određivanja sadržaja porodičnopravnih odnosa lični odnosi u braku imaju dominantan značaj, zbog čega od ispunjenja i poštovanja niza ličnih prava i dužnosti zavisi kvalitet i stabilnost bračne zajednice, odnosno zbog toga se i jedan broj ličnih prava bračnih partnera ne može regulisati pravnim normama, kao što su mnogobroji odnosi koji predstavljaju dio čovjekove intime koje su biološke, psihološke, etičke i moralne prirode, već je ovaj dio odnosa ostao izvan domaćaja prava i nalazi se u domenu moralnih i etičkih pravila.²¹ Tako u domaćem zakonodavstvu prava i dužnosti bračnih partnera o kojima se ne mogu sporazumjeti su vođenje zajedničkog života, ravnopravnost, vjernosti, uzajamno poštovanje i pomaganje, dok se bračni partneri mogu sporazumjeti u vezi sa mjestom stanovanja, obavljanja zajedničkih poslova i izboru prezimena itd.²²

Novi instituti o pravima djeteta koji su nastali kao rezultat prihvatanja Konvencije o pravima djeteta, priznali su djetetu status subjekta prava sa posebnim pravima i naglasili najveći interes djeteta kao rukovodeći kriterij u pogledu ostvarivanja svih prava koja se tiču djeteta. Tako su primijetne najvažnije promjene u uređenju odnosa roditelja i djece, a tiču se položaja djeteta (posebno vanbračnog) u porodici i društvu, odnosno položaja uloge majke, te priznavanja i većih

20 Janjić - Komar M., Porodično pravo i stvarnost, *Pravni život*, 9/1997, 700.

21 Traljić N., Bubić S. (2007.), *Bračno pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 63.

22 *Ibid*, 64 – 67.

ingerencija nadležnim državnim i društvenim organima u smislu intervencije u ove odnose.

Važno je napomenuti da se sve promjene u porodičnom pravu nisu desile odjedanput i iznenada, već su one nastajale sa promjenom društvenog uređenja i promjenom društvenih normi. Porodica koja trenutno postoji u društvu vjerovatno ne odgovara u potpunosti modelu opisanom u pozitivnom pravu. I dalje je primijetno da ljudi u porodici sporazumno uređuju svoje odnose na način kako nalažu običajna i moralna pravila, a manje kako je propisano zakonom. Pravna norma nije reprodukcija onoga što postoji u stvarnosti. Uglavnom zakon govori o braku, razvodu, srodstvu, roditeljskom pravu itd., a ponekad i o porodičnom životu, ali o samoj porodici vrlo rijetko i na diskretan način.

Porodično pravo, udaljenjem od patrijarhalnih normi i prihvatanjem međunarodnih standarda, o pojmu braka i pravu djeteta, razvilo se do nivoa sporazumnog uređivanja unutrašnjih odnosa u porodici, i uspostavljanja dva oblika ravnopravnosti članova porodice i to: ravnopravnosti polova i ravnopravnosti djece. Ravnopravnosti polova, odnosno ravnopravnosti između muža i žene i oca i majke, dovodi do toga da se više ne govori o mužu i ženi već o supružnicima, niti ocu i majci već o roditeljima, a kod ravnopravnosti djece više se ne govori o bračnoj i vanbračnoj djeci, već o djeci rođenoj u braku i van braka.²³ Međutim, ipak razlika postoji kod uspostavljanja porijekla djeteta prema roditeljima, ako je dijete rođeno izvan braka, materinstvo udate ili ne udate žene se po pravilu uspostavlja upisom djeteta u knjigu rođenih, a očinstvo se pretpostavlja ako je majka u braku, ili se priznaje ili utvrđuje sudskim putem ako je dijete rođeno izvan braka.²⁴ Dužnosti roditelja prema djeci se u početku sastojala samo u tome da se dijete osposobi i da opstane i preživi. Daljim razvojem društva roditelj ima dužnost starati se i zadovoljiti veći broj dječijih potreba, i postaje je odgovoran za kompletnu zaštitu, podizanje i osposobljavanje djeteta za samostalan život, za podmirenje svih njegovih potreba. Tako se u savremenom pravu težište u odnosu roditelja i djece pre-

23 Ibid, 15.

24 Ibid.

bacuje sa prava roditelja na prava djeteta, odnosno na odgovornost roditelja.²⁵

Neposredno sa jačanjem ideje o jednakosti i slobodi koje su bile i ostale osnovni pokretači promjena u porodičnom pravu može se reći da su pluralizam parova (postojanje različitih oblika življenja muskarca i žene) u krajnjem slučaju postojanje različitih porodičnih oblika i stabilnost roditeljskopravnog odnosa dvije velike tendencije porodičnog prava na kraju 20. i početku 21. vijeka. Porodični odnosi oslobođeni od držanog modela unitarne porodice zasnovane na braku i djeci proizašloj iz njega postaju sve više i više privatna stvar, a miješanje države se sve manje toleriše i izgleda da za to ima sve manje opravdanja. Pojedinačna prava i obaveze u porodici danas svoj izvor sve više nalaze u individualnoj volji, a sve glasnjiji zahtjevi za više slobode i jednakosti uvećavaju njen značaj, tako da sa jačanjem individualne volje, u sferi određivanja sadržine porodičnihopravnih odnosa i dalje egzistira, naravno uz proporcionalno smanjen značaj, imperativnost nekih normi, koje ukazuje na potrebu daljnje zaštite porodice i njenih specifičnosti, odnosno na njenu institucionalnost. Ono što čini njihovu specifičnost u domenu porodičnog prava (čega nema u drugim dijelovima pravnog sistema), jeste učešće ljudskih osjećanja, prije svega ljubavi.

Uočene promjene u društvu koje su dovele do demokratizacije porodičnog prava su vidljive. Nastale promjene predstavljaju uzrok jačanja subjektivnih prava u porodičnom pravu, i može se sa sigurnošću reći da bez obzira na svoje porijeklo evropsko ili nacionalno porodično pravo će trebati još više slobode i jednakosti, kako bi se u potpunosti oslobodilo zavisti od države, odnosno kako bi država prestala imperativnim normama uticati na demokratskost porodičnog prava.

3. REFORMA NACIONALNOG PORODIČNOG PRAVA U EVROPI

Stalna reforma nacionalnih porodičnih prava izvršena u posljednjim decenijama uzrokovala je snažan razvoj porodičnog prava u Evropi. Promjene u nacionalnim pravima usmjerene su na to da se pa-

25 Bubić S., Traljić N. (2007.), *Roditeljsko i starateljsko pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 24.

trijarhalni pristup i na njemu zasnovana rješenja zamijenjuju modernim, odnosno da se pravo koje ograničava, zabranjuje i sankcioniše određena ponašanja članova porodice transformiše u pravo koje štiti interese članova porodice kojima je potrebna pomoć i zaštita društva i države.²⁶

Nužnost harmonizacije porodičnog prava evropskih država uočavana je kroz historiju više puta. S toga možemo primijetiti da je već u srednjem vijeku bila izvršena unifikacija kanonskog porodičnog prava, koje je zamijenilo međusobno različita, rimsko pravo s jedne i varvarska običajna prava, s druge strane, a katolička crkva u 16. vijeku pokušala je isto tako harmonizirati međusobno udaljena porodična prava katoličkih i protestantskih zemalja.²⁷

Od polovine prošlog vijeka pa do danas porodično pravo se nalazilo pod jakim uticajem društvenih promjena, ono se demokratizovalo (transformisalo se od prava koje ograničava, zabranjuje i sankcioniše određena ponašanja članova porodice u pravo koje štiti interese članova porodice), odnosno udaljilo se od patrijarhalnih normi koje su ustanovljavale pravo na osnovu prirodnih razlika: porijekla, spola, uzrasta.²⁸ Tako nastale društvene promjene na prostorima Evrope stvarale su potrebu za donošenjem drugih normi porodičnog prava, koje će biti poželjne i uspješne samo ako su prihvaćena rješenja u skladu s kulturom, tradicijom i običajima, te ako one odgovaraju razvoju stepena društvenih odnosa i potrebama građana nacionalnih država,²⁹ jer nacionalne države, u želji usmjeravanja javnog poretka ka punom razvoju društva, bezuvjetno su prihvatale donesene norme porodičnog prava i iste ugrađivale u svoje propise, a sve s ciljem da u novonastalim društvenim odnosima utvrde, da li će prihvaćene norme obezbijediti punu zaštitu porodice, a unutar nje i zaštitu svakog člana porodice.

26 O modernizaciji porodičnog prava vidjeti šire: McGlynn, C. (2006.), *Families and the European Union Law, Politics and Pluralism*, Durham University, Cambridge University Press,

27 Boele – Woelki, K., *The principles of European family law: its aims and prospects*, *Utrecht Law Review*, Volume 1, Issue 2, 2005, 161.

28 Ponjavić Z., *O evoluciji porodičnog prava*, 14.

29 Bubić S., *Uticaj Evropskog prava na porodično pravo u Bosni i Hercegovini*, *Zbornik radova*, Mostar, 2013., 27.

Tako je polovinom 20. vijeka u Evropi došlo do donošenja značajnih dokumenata (koji se odnose na ljudska prava i osnovne slobode), a koji su nacionalnim državama poslužili kao osnova za donošenje svojih propisa. Od značajnih dokumenata donesena je Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda,³⁰ zatim Univerzalna deklaracija o pravima čovjeka,³¹ Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima,³² Konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žene,³³ Konvencija o pravima djeteta.³⁴ Svi ovi međunarodni akti imali su za cilj da se na jedan novi način regulišu porodične odnose, pa se navedenim dokumentima priznaje pravo na brak i zasnivanje porodice, pravo na poštivanje privatnog i porodičnog života, zabranjuje se diskriminacija, daje se ravnopravnost bračnim partnerima i mogućnost sklapanja braka samo uz slobodan i potpun pristanak osoba koje stupaju u brak, priznaju se prava na brak i zasnivanje porodice i obavezuju se države da osiguraju jednakost bračnih partnera, te obavezuju države da osiguraju i jednaka prava bračnih partnera, odnosno

30 Donesena je 1950 godine, originalna verzija, sastavljena je na engleskom i francuskom jeziku i objavljena pod nazivom Konvencija za zaštitu ljudskih prava i fundamentalnih sloboda, stupila je na snagu 3. septembra 1953. godine. Prve potpisnice Konvencije bile su: Belgija, Danska, Francuska, Njemačka, Irska, Italija, Island, Luksemburg, Holandija, Norveška, Turska i Velika Britanija.

31 Deklaraciju je usvojila Generalna skupština Ujedinjenih nacija (A/RES/217, 10. decembra 1948. u palati Šalot u Parizu), čime je predstavljeno opće viđenje organizacije vezano za pitanja ljudskih prava garantovanih ljudima.

32 Usvojen Rezolucijom 2200A (XXI) Generalne skupštine 16. decembra 1966. godine. Stupio na snagu 23. marta 1976.

33 Konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena usvojena je 18. decembra 1979. godine u Njujorku.

34 Konvencija djetetom definira svako ljudsko biće mlađe od osamnaest godina, osim ako se prema domaćem zakonodavstvu punoljetnost ne stječe pri nekoj drugoj dobi.

Poštivanje Konvencije nadzire Odbor za prava djeteta UN-a. Jednom godišnje Odbor podnosi izvještaj Trećem odboru Opće skupštine Ujedinjenih naroda koji također sasluša izjavu predsjedatelja CRC na osnovu čega Skupština usvaja rezoluciju o pravima djeteta. Opća skupština je Konvenciju prihvatila 20. Studenog 1989. Na snagu je stupila 2. rujna 1990. nakon što ju je ratificirao potreban broj zemalja članica. Trenutačno ju je prihvatilo 196 država, uključujući sve članice Ujedinjenih naroda osim Somalije i SAD.

lična i imovinska prava muža i žene, kao i da se djetetu prizna status subjekta prava, sa posebnim pravima i interesima djeteta, kao rukovodeći kriterij u donošenju svih odluka koje se tiču djeteta.

Uređenjem roditeljsko – pravnog odnosa, te sadržine i načina ostvarivanja roditeljskog staranja zakonodavac izvršava obavezu države ustanovljenu Konvencijom o pravu djeteta³⁵, da prizna, poštuje i osigura pojedina prava djeteta i da preduzme odgovarajuće mjere. Roditelji i djeca su najbliži krvni srodnici, s puno većim brojem obaveza, odgovornosti i prava od onih priznatih ostalim srođnicima. Od roditelja se očekuje da na najbolji način zaštite svoje dijete i osiguraju mu sve potrebne uslove za pravilno podizanje i odgoj. Sve dok roditelji izvršavaju dužnosti i prava priznata im prema djeci oni su samostalni u njihovom vršenju, nijedan organ nije ovlašten intervenisati. Tek kad oni ugroze ili povrijede interes djeteta za pojedine državne i društvene organe nastaje obaveza mjera određenih zakonom. Roditelji se ne mogu odreći roditeljskog prava, ono im može biti oduzeto samo pod pretpostavkom propisanom Zakonom.³⁶ Bez obzira da li su roditelji u braku ili nisu, ukoliko žive odvojeno, sporazumjet će se kod koga od njih će dijete ostati na zaštiti i odgoju.

Što se tiče djece rođene u vanbračnoj zajednici, za razliku od starijih pravnih sistema koji su vanbračnu djecu stavljali u izrazito nepovoljan položaj, ne priznavajući im ni ono malo prava koja su uživala djeca rođena u braku, savremeni pravni sistemi uglavnom ih izjednačavaju sa bračnom djecom. Ovakav stav prema djeci kojeg su usvojili savremeni pravni sistemi bio je uglavnom pod uticajem porasta vanbračnog broja novorođene djece, kao i porastu broja zajednica koje nisu zasnovane na braku. Obzirom da je vanbračna zajednica postala sastavni dio društva postalo je nelogično da za vanbračnu i bračnu djecu postoji odvojen režim. Izmjena stava prema vanbračnoj djeci je dobila izraz kroz reforme u oblasti pravnog uređenja porijekla djeteta, tako i njegovog položaja prema roditeljima.³⁷

35 Konvencija je usvojena 20. 11. 1989, a stupila je na snagu 2. 9. 1990.

36 Bubić S., Traljić N. (2007.), *Roditeljsko i starateljsko pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 25.

37 *Ibid*, 24.

Isto tako, na izmjenu nacionalnih propisa uticali su i utiču akti donešeni od institucija Evropske Unije i Vijeća Evrope, te prakse Evropskog suda pravde i Evropskog suda za ljudska prava.³⁸ Sa prihvatanjem stavova iz navedenih dokumenata, mogućnost intervencije države u porodicu i porodične odnose se ograničava, pa se dozvoljava samo ukoliko se time neće povrijediti ljudska prava članova porodice, kako odraslih tako i djece, odnosno, prava djeteta zagarantovana međunarodnim i evropskim dokumentima.

ZAKLJUČAK

Porodično pravo mijenjalo se sa razvojem društva i to na način da se sa uvođenjem novih instituta kojima se štite prava pojedinca, kao člana porodice, štiti cijela porodica. Sa razmatranjem pojedinačnih prava i njihovim stavljanjem u prvi plan u javnosti se osigurava razvoj pojedinca, a s njim i razvoj cijele porodice. Javni poredak nekada je bio usmjeren ka punom razvoju društva koji je trebao da obezbijedi razvoj pojedinca, dok se danas prelazi na javni poredak koji je usmjeren ka punom razvoju pojedinca koji treba da obezbijedi razvoj društva.

Ugovor koji je u porodičnom pravu smatran smetnjom za odvijanje porodičnih odnosa (prihvatanjem uloge individualne volje smatralo se da će doći do uzmicanja vrijednosti osnovnih porodičnih institucija), u modernom pravu sve manje se smatra smetnjom u odvijanju porodičnih odnosa.

Porodično pravo pod jakim uticajem društvenih promjena, koje su se dogodile od polovine prošlog vijeka do danas, se demokratizovalo. Udaljenjem od patrijarhalnih normi i prihvatanjem međunarodnih standarda, o pojmu braka i pravu djeteta, došlo se do sporazumnog uređivanja unutrašnjih odnosa u porodici, odnosno došlo se do uspostavljanja dva oblika ravnopravnosti članova porodice i to: ravnopravnosti polova i ravnopravnosti djece.

38 Bubić S., Uticaj Evropskog prava na porodično pravo u Bosni i Hercegovini, 26.

LITERATURA

I Knjige:

1. Nerimana Traljić, Suzana Bubić, Bračno pravo, Sarajevo, 2007.
2. O. N. Hadžić, Muhamed a.s. i Kur'an, Kulturna istorija islama, Sarajevo, 1968.
3. Suzana Bubić, Nerimana Traljić, Roditeljsko i starateljsko pravo, Sarajevo, 2007.

II Legislativa:

1. Zakon o ličnom imenu FBiH "Službene novine Federacije BiH", broj: 7/12
2. Zakon matičnim knjigama Republike Srpske "Službeni glasnik Republike Srpske", broj: 111/09
3. Zakon o matičnim knjigama Federacije BiH "Službene novine Federacije BiH", broj: 37/12
4. Porodični zakon Federacije BiH „Službene novine Federacije BiH“, broj: 35/05
5. Porodični zakon Republike Srpske „Službeni glasnik Republike Srpske“, broj: 54/02
6. Porodični zakon Brčko Distrikta „Službeni glasnik Brčko Distrikta“, broj: 3/07

III Studije, članci:

1. Anton Benvenin, Obitelj kroz povijest, Časopis Bogoslovska smotra, Zagreb, 1972.
2. Alvin Toffler, Spekulacije o budućem razvoju, Šok budućnosti, Rijeka, 1975.
3. Boele – Woelki, K, The principles of European family law: its aims and prospects, Utrecht Law Review, Volume 1, Issue 2, 2005.

4. Glendon, M-A, Transformation of Family Law, The University of Chicago Press, Chicago, 1989.
5. Janjić - Komar, M, Porodično pravo i stvarnost, Pravni život, 9/1997.
6. Janjić - Komar, M, Porodica sa stanovišta prava, Pravni život, 7-8/1995.
7. Josip Kregar, Promjene u strukturi obiteljskih zajednica, Zagreb, 1994.
8. McGlynn, C, Families and the European Union Law, Politics and Pluralism, Durham University, Cambridge University Press 2006.
9. S. Bubić, Uticaj Evropskog prava na porodično pravo u Bosni i Hercegovini, Zbornik radova, Mostar, 2013.
10. S. Petković, J. Kregar, Pregled glavnih sistema socioloških teorija, Pravni fakultet, Zagreb, 1994.
11. T. Parsons, R. Bales, Family Socialization and Interaction Processes, Free Press, 1955.
12. Z. Ponjavić, Zasnivanje monoparentalne porodice - pravo ili hendikep, Pravni život, 9/2001.
13. Zoran Ponjavić, O evoluciji porodičnog prava, Zbornik radova, Mostar, 2013.
14. W. J. Gooda, Comparative sociology, Harcourt, Brace & World, New York, 1964.

DEMOCRATIZATION OF FAMILY LAW

ABSTRACT

As a civil union, family is not static in time in space. It is a reflection of person's abilities and the relations created by the human civilization. With the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, the focus of legal protection is shifted from a family to an individual or to be more precise to an individual in a family.

As a legal phenomenon, democratization can be observed through the individualization of the participants of a relationship by means of a mutual agreement on the inner relations and conflict solutions. Primarily, it is achieved by means of the establishment of two forms of equality: gender equality (equality between husband and wife and between father and mother in the sense that the terms husband and wife are replaced by the term spouses and the terms father and mother are replaced by the terms parents) and children equality (in the sense that children have equal status regardless of their birth details with the abolishment of the terms legitimate and illegitimate).